

Nr 7

Utlåtande i anledning av väckt motion om alternativ tjänstgöring för vissa vapenvägrare.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 13, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr Börjesson i Falköping *m. fl.* anhållit "att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådana vidgade direktiv till den pågående utredningen rörande vapenvägrarna inom försvaret att denna även prövar möjligheterna till alternativ tjänstgöring för dem som helt vägrar att fullgöra tjänst inom totalförsvaret".

Beträffande de skäl motionärerna anför till stöd för sin anhållan får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionen.

Gällande bestämmelser m. m.

Enligt 1 § *värnpliktslagen den 30 december 1941* är svensk man värnpliktig från och med det kalenderår under vilket han fyller aderton år till och med det under vilket han fyller fyrtiosju.

Befrielse från värnpliktstjänstgöring kan meddelas av Kungl. Maj:t med stöd av 5 § *värnpliktslagen* dels i vissa i paragrafen närmare angivna fall, av vilka intet har avseende å sådana omständigheter, som åberopas av de i motionerna berörda värnpliktiga, dels eljest då synnerliga skäl till befrielse föreligger.

I 27 § meddelas föreskrifter om de värnpliktigas tjänstgöring m. m., varjämte beträffande värnpliktiga som hyser samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring hänvisas till särskild lagstiftning.

För värnpliktig, som är inkallad till tjänstgöring, föreskrives i 32 § skyldighet att verkställa den tjänsteförrättning, som anvisas honom av vederbörande befälhavare.

I 1 § *lagen den 26 mars 1943 om vapenfria värnpliktiga* stadgas att värnpliktig, för vilken bruk av vapen mot annan skulle medföra djup samvetsnöd, må fullgöra värnpliktstjänstgöring såsom vapenfri värnpliktig. Med den i paragrafen använda formuleringen föreligger möjlighet till vapenfri tjänst för sådana värnpliktiga, vilka hyser samvetsbetänkligheter mot *bruk av vapen mot annan*. Lagen är i överensstämmelse härmed icke avsedd att äga tillämpning å dem, som anser sig berättigade att använda vapen för sina egna, sin sekts eller grupps mål men hyser betänkligheter mot att använda vapen till försvar för samhället. I rättstillämpningen har lagen emellertid i betydande utsträckning kommit tillämpas även på sistnämnda kategori värnpliktiga, bland vilka företrädesvis medlemmar av sekten "Jehovas vittnen" befinner sig.

Den som erhåller tillstånd att fullgöra värnpliktstjänstgöring såsom vapenfri värnpliktig skall enligt 2 § i samma lag uttagas till sjukvårdstjänst vid krigsmakten eller tjänstgöring vid civilförsvaret eller, då omständigheterna sådant påkallar, till expeditions-, yrkes- och handräckningstjänst eller civilt arbete vid krigsmakten eller för civilt bruk utom densamma för statens eller kommuns räkning. Vapenfri värnpliktig skall vara befriad från att övas i vapens bruk och från att bära vapen eller ammunition.

Enligt 3 § är vapenfri värnpliktig skyldig att för sin utbildning tjänstgöra en tredjedel längre tid än han skulle ha tjänstgjort, om han icke erhållit tillstånd till vapenfri tjänst. Tjänstgöringen må i omgångar fördelas på hela värnpliktstiden.

Tillstånd till fullgörande av vapenfri tjänst, så ock beslut om den tjänstgöring, till vilken den vapenfrie värnpliktige skall uttagas, meddelas enligt 4 § av Konungen. Möjlighet att erhålla befrielse från vapenfri tjänst föreligger icke.

Vapenfri värnpliktig är underkastad de *straffbestämmelser*, som gäller för övriga krigsmän. Vägran att utföra anvisade uppgifter i civilt arbete, till vilket den vapenfrie uttagits, medför till följd härav ansvar för tjänstefel enligt 21 kap. 18 § *brottsbalken*. För sådant brott är straffet disciplinstraff; är felet grovt är straffet fängelse i högst ett år. Regelmässigt bedömes tjänstefel, bestående i kategorisk vägran att utföra anvisat arbete, såsom grovt tjänstefel. Har den vapenfrie värnpliktige uttagits till vapenfri tjänst vid krigsmakten, föranleder vägran att utföra anbefalld uppgift ansvar för lydnadsbrott enligt 21 kap. 1 § *brottsbalken* eller, om brottet är att anse som grovt, för grovt lydnadsbrott jämlikt 2 § samma kapitel. För lydnadsbrott är straffet disciplinstraff eller fängelse i högst ett år och för grovt lydnadsbrott fängelse i högst fyra år.

Enligt 11 § *civilförsvarslagen den 22 april 1960* är varje i riket boende svensk medborgare från och med det kalenderår, varunder han fyller sexton år, till och med det kalenderår, varunder han fyller sextiofem år, skyldig att fullgöra sådan tjänstgöring i civilförsvaret som hans kroppskrafter och hälsotillstånd medger (civilförsvarsplikt). Förklarar civilförsvarspliktig att bruk av vapen mot annan skulle för honom medföra djup samvetsnöd och gör han genom intyg av minst två trovärdiga personer sannolikt, att hans samvetsbetänkligheter är allvarligt grundade, må enligt 14 § nämnda lag tjänstgöring inom ordnings- och bevakningstjänsten icke åläggas honom. Ordnings- och bevakningstjänsten är nämligen den enda tjänstegren inom civilförsvaret, i vilken vapentjänst förekommer. Det kan anmärkas att huvuddelen av de vapenfria värnpliktiga som hänvisas till civilförsvaret tilldelas brandtjänsten.

I 9 kap. *civilförsvarslagen* finnes *straffbestämmelser* för sådana fall då någon undandraget sig fullgörandet av sin civilförsvarsplikt. Den som är civilförsvarspliktig och i avsikt att undandraga sig sina skyldigheter underlåter att efter kallelse inställa sig till tjänstgöring i civilförsvaret eller eljest olovligen undan-

håller sig därifrån dömes till dagsböter eller fängelse i högst ett år eller, om brottet begås under högsta civilförsvärsberedskap och är att anse som grovt, till fängelse i högst två år. Samma straffbestämmelser gäller även för vägran att under tjänstgöringen i civilförsväret utföra anbefalld uppgift.

Strävandena att lämna bistånd åt de ekonomiskt mindre utvecklade länderna har blivit ett betydelsefullt led i det mellanfolkliga samarbetet. För Sveriges del kan konstateras att intresset för utvecklingsländerna under senare år varit i ständigt stigande och nått allt vidare befolkningslager. Detta har återspeglats i inrättandet 1961 av nämnden för internationellt bistånd som ett planerings- och samordningsorgan för hithörande frågor och i en ökad statlig bidragsgivning. Genom anslagshöjningarna har ökade möjligheter skapats för Sverige att aktivt medverka i strävandena att bistå de fattiga länderna.

I proposition 1962:100 framlade regeringen de principiella riktlinjerna för Sveriges bistånd till underutvecklade länder. Dessa godtogs av riksdagen.

Sveriges strävan att bistå de underutvecklade länderna innefattar åtgärder på olika områden — inom handelspolitiken, genom stöd till enskilda kommersiella insatser, i form av finansiellt och teknisk-humanitärt bistånd. Åtgärderna på sistnämnda område avser främst fältprojekt på yrkesutbildningens, familjeplaneringens och hälsovårdens områden samt utbildning och utsändning av biståndsexperten. Insatserna utformas så att de så långt möjligt får en kumulativ effekt.

I direktiven till 1964 års utredning om vapenfria värnpliktiga anför chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Andersson, bl. a.

Jag vill förorda, att förevarande spörsmål upptages till utredning. En dylik utredning bör i första hand undersöka möjligheterna att vidga området för de vapenfria värnpliktigas tjänstgöring och framlägga förslag hur utbildningen för dessa värnpliktiga bör anordnas. Utgångspunkten för utredningen skall därvid vara, att målet för utbildningen är att de vapenfria värnpliktiga skall kunna fylla en uppgift inom totalförsväret. Vid sina överväganden rörande den förlängda tjänstgöring i förhållande till övriga värnpliktiga, som vapenfria värnpliktiga skall fullgöra, bör utredningen samråda med 1960 års värnpliktsutredning och beakta de förslag som denna utredning kan komma att framlägga om tjänstgöringens längd för skilda värnpliktskategorier och om sättet för tjänstgöringsskyldighetens uttagande. Utredningen bör vidare pröva frågan om bestridande av kostnaderna för de vapenfria värnpliktiga som tages i anspråk av myndighet utanför krigsmakten. Slutligen bör utredningen ha att utarbeta förslag till de ändringar i lagen om vapenfria värnpliktiga, vartill utredningens förslag kan komma att föranleda.

Historik

Rörande behandlingen före år 1964 av frågor om vapenfria värnpliktiga hänvisas till andra lagutskottets utlåtanden nr 55 år 1963 och nr 61 år 1964. I sistnämnda utlåtande anförde utskottet i anledning av motioner i ämnet bl. a.

I motionerna I: 133 och II: 164 önskas en prövning av möjligheterna att låta de vapenfria värnpliktiga tjänstgöra inom ett vidare fält än totalförsvaret. Motionen II: 112 tar upp frågan om behandlingen av de värnpliktiga som vägrar fullgöra även vapenfri tjänst.

Utskottet anser sig inte kunna ta ställning till lämpligheten av de olika förslag som framföres i motionerna. 1964 års utredning om vapenfria värnpliktiga har emellertid till uppgift bl. a. att undersöka möjligheterna att vidga området för de vapenfria värnpliktigas tjänstgöring. Detta arbete kan måhända bidra till en lösning av de problem motionärerna aktualiserat. Utskottet förordar därför att motionerna överlämnas till utredningen.

Utskottets hemställan bifölls av riksdagen, varefter motionerna av Kungl. Maj:t överlämnades till 1964 års utredning.

Utskottet

Enligt 1943 års lag om vapenfria värnpliktiga kan den, för vilken bruk av vapen mot annan skulle medföra djup samvetsnöd, erhålla tillstånd att fullgöra sin värnpliktstjänstgöring såsom vapenfri värnpliktig. Sådan värnpliktig kan uttagas till sjukvårdstjänst vid krigsmakten eller tjänstgöring vid civilförsvaret. Tjänstgöringen kan även anordnas såsom civilt arbete utom krigsmakten för statens eller kommuns räkning. I detta avseende ifrågakommer främst tjänstgöring vid statens vattenfallsverk och statens järnvägar. Vapenfri värnpliktig är skyldig att tjänstgöra en tredjedel längre tid än andra värnpliktiga. Även i fråga om civilförvarstjänst beaktas den enskildes samvetsbetänkligheter mot bruk av vapen mot annan. Vapenfri värnpliktig är underkastad de straffbestämmelser, som gäller för övriga krigsmän. Vägran att utföra anvisat arbete straffas i allmänhet med fängelse.

Under fjolåret tillsattes en särskild utredning — 1964 års utredning rörande vapenfria värnpliktiga — för översyn av tjänstgöringsförhållandena för vapenfria värnpliktiga. Utredningen har i första hand att undersöka möjligheterna att vidga området för dessa värnpliktigas tjänstgöring och framlägga förslag hur deras utbildning bör anordnas.

I förevarande motion yrkas en sådan utvidgning av direktiven för 1964 års utredning, att denna skall kunna pröva möjligheterna till alternativ tjänstgöring för dem som vägrar att göra tjänst inom totalförsvaret. Motioner med i sak samma yrkande behandlades även av fjolårets riksdag. På riksdagens begäran har dessa motioner sedermera överlämnats till utredningen. Med hänsyn härtill anser utskottet inte att något ytterligare initiativ från riksdagens sida är påkallat. Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motion, II: 13, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 23 februari 1965

På andra lagutskottets vägnar:

JOHN R. ANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herr Axel Svensson, fru Carlqvist, fru Hamrin-Thorell*, herrar Lars Larsson, Hübinette, Dahlberg, Sörenson och Axel Kristiansson;

från andra kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Odhe, Rimmerfors, fröken Wetterström, fröken Sandell, herrar Johansson i Södertälje, Johansson i Skärstad och Carlsson i Göteborg.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.